

Laura Meriluoto vas

Kirjallinen kysymys Kelan tulkkauspalveluista

Eduskunnan puhemiehelle

Kela on yllättäen ilmoittanut, että se rajaa ääni- ja kuvatallenteiden tulkkauksen järjestämänsä vammaisten tulkkauspalvelun ulkopuolelle. Linjaus on jo nyt aiheuttanut kohtuuttomia tilanteita tulkkauspalveluiden käyttäjille.

Kela ilmoitti tulkkauspalvelua tuottaville yrityksille sekä palvelua käyttäville asiakkaille 18.3.2024 uudesta tulkinnastaan, jonka mukaan ääni- ja/tai kuvatallenteiden, tv-ohjelmien, podcastien ja radio-ohjelmien tulkkaaminen ei kuulu Kelan tulkkauspalvelun järjestämisvelvollisuuden piiriin, vaan jokaiseen tulkkaukseen vaaditaan paikalle kolmas osapuoli. Asiakas- ja vammaisjärjestöt kertovat saaneensa useita asiakasyhteydenottoja, joissa ihmetellään, miksi Kela kieltäytyy järjestämästä aiemmin normaalisti toiminutta tulkkausta. Kelan tulkkauspalvelukeskus on järjestöjen mukaan kieltäytynyt uuden linjauksen mukaisesti järjestämästä tulkkausta asiakkaan tarpeisiin jo ennen julkista tiedottamista käytäntöjen muuttumisesta. Tietoon on tullut myös esimerkiksi tilanteita, joissa tulkit oppilaitoksissa lopettaneet tulkkaamisen, kun kesken opitunnin on katsottu opetettavaan aiheeseen liittyvä video.

Kelan linjaus rajata tulkkauspalvelun ulkopuolelle kaikki ääni- ja kuvatallenteiden tulkkaus on vastoin tulkkauspalvelulain henkeä ja lainsäätäjän tarkoitusta. Sille ei löydy perustetta tulkkauspalvelulaista (133/2010) esitöineen eikä sitä koskevasta oikeuskäytännöstä tai valvontaviranomaisten ratkaisukäytännöstä.

Tulkkauspalvelulain tarkoituksena on lain 1 §:n mukaan edistää vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Lain 5 §:n mukaan oikeus tulkkauspalveluun on henkilöllä, jolla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja joka vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Tulkkauspalvelulaki tai sen esityöt eivät rajaa ääni- tai kuvatallenteiden tulkkausta lain ulkopuolelle tai sisällä vaatimusta siitä, että tulkkauksen tulisi olla kaksisuuntaista eli keskustelua henkilön kanssa. Sen sijaan esitöissä muun muassa korostetaan tulkkauspalvelun keskeistä merkitystä vammaisten henkilöiden kielellisten ja osallistumisoikeuksien turvaajana (HE 220/2009 vp s. 5). Hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tulkkaus on tarvittaessa kaksisuuntaista (HE 220/2009 vp s. 25) eli sen ei tarvitse sitä olla. Laissa ja sen perusteluissa painotetaan henkilön yksilöllisten tarpeiden huomioimista palvelun järjestämisessä.

Perustuslain 6 §:n mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustus-

Kirjallinen kysymys KK 127/2024 vp

lain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla erikseen säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Tulkkipalvelujen kannalta keskeinen on perustuslain 17 §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

YK:n vammaisten oikeuksia koskeva yleissopimus velvoittaa Suomea varmistamaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien täysimääräisen toteutumisen kaikille vammaisille henkilöille sekä edistämään sitä ilman minkäänlaista syrjintää vammaisuuden perusteella. Sopimuksen 9 artiklan mukaan sen varmistamiseksi, että vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaa vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn esimerkiksi tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin. Artikla koskee muun ohella tulkkaukspalvelujen järjestämistä. Sopimuksen 21 artikla velvoittaa toteuttamaan kaikki asianmukaiset toimet sen varmistamiseksi, että vammaiset henkilöt voivat käyttää oikeutta sanan- ja mielipiteenvapauteen, mukaan lukien vapaus etsiä, vastaanottaa ja välittää tietoja ja ajatuksia yhdenvertaisesti muiden kanssa sekä käyttäen kaikkia valitsemiaan sopimuksessa määriteltyjä viestintämuotoja.

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 8 §:n sisältämän syrjintäkiellon mukaan välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi syrjintää on muun muassa kohtuullisten mukautusten epääminen. Yhdenvertaisuuslain 15 §:n mukaan viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa käyttää viranomaisen palveluita sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla. Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa on huomioitava vammaisen ihmisen tarpeet. Kela on saanut useita tuomioistuinratkaisuja, joissa yhdenvertaisuuslain todetaan ohjaavan tulkkaukspalvelulain tulkintaa (ks. esim. Helsingin HAO 03.02.2023 607/2023).

Hallintolaissa (434/2003) säädetään hyvän hallinnon periaatteista. Lain 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia. Lain 7 §:ssä säädetään palveluperiaatteesta ja palvelun asianmukaisuudesta. Pykälän mukaan asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita.

Tulkkaukspalveluita käyttävät kuurot, kuurosokeat, huonokuuloiset ja puhevammaiset, ja erityisesti kuurosokeiden ja puhevammaisten tiedonsaanti on riippuvaista siitä, että he saavat tulkkausta. Esimerkiksi podcastit ja opetusvideot ovat tärkeä osa nykypäiväistä tiedonsaantia ja opiskelua. Kuuro lapsi taas on voinut käyttää tulkkaukspalvelua katsoakseen suomenkielisiä lastenohjelmia. Asiakas on voinut käyttää tulkkiä myös käydessään elokuvateatterissa, opiskellessaan verkkokursseilla tai työssään katsoakseen työnantajan järjestämiä webinaaritallenteita tai videotallenteella olevia ohjeita. Jatkuvasti digitaalistuvassa yhteiskunnassa on yhä enemmän julkisissa tiloissa erilaisia tallenteelta tulevia äänitteitä, ja myös perinteiset palvelut puhelinpalveluiden

Kirjallinen kysymys KK 127/2024 vp

näppäilykomennoista rautatieaseman kuulutuksiin rajautuisivat ilmeisesti Kelan laintulkinnan ulkopuolelle.

Kelan linjaus myös vaarantaa käynnissä olevan kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovinto-prosessin uskottavuuden. Byrokraattinen linjaus ei huomioi yhdenvertaisuutta, perustuslain ja vammaisyleissopimuksen velvoitteita, hyvän hallinnon perusteita, tulkkauspalvelulain itsensä tavoitteita tai viranomaisen velvollisuutta edistää perus- ja ihmisoikeuksia. Perus- ja ihmisoikeusmyönteisen ja ajassa elävän laintulkinnan valossa on selvää, että ääni- ja kuvatallenteiden tulkkauksen pitäisi sisältyä voimassa olevan lainsäädännön soveltamisalaan. Tarvittaessa lakia on selvennettävä.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Miten hallitus aikoo varmistaa, että vammaisten oikeus yksilöllisten tarpeiden mukaiseen ääni- ja kuvatallenteiden tulkkaukseen turvataan?

Helsingissä 28.3.2024

Laura Meriluoto vas